

Capitulū Primum

Incipit quarta pars sū

me maioris Antonini archiepiscopi florentini
In qua agitur de virtutibus et gratia, ac donis
spiritus sancti.

Titulus primus de uir- tutibus in generali.

Capitulum primum de definitione virtutum
atque earundem diuisione.

De uirtutibus in generali cō-

sideranda sunt sex. scilicet. diffi-
nitio diuisione earum et nu-
merus. connerio. duratio
acquisitio. et operatio. **Quā-**

ti autem ad primum sic diffinitur ab Augustino i
ii. li. de li. arb. **Uirtus** est bona qualitas mentis
qua recte uiuitur. qua nemo male uiuitur. quā
deus in nobis sine nobis operatur. In qua diffi-

nitio tanguntur quattuor bona que ex uirtu-
te causantur. **Primum** est hōis perfectio. in eo quod
dicitur uirtus est bona qualitas mentis. perficit
enim hominem quod ad partem intellectuā
per prudentiam et alias appetitiuam rationales
per iusticiam et alias appetitiuam sensualem per
fortitudinem quo ad irascibilem. per temperā-
tiam quo ad concupiscibilem. **Faciunt** enim po-
tentias expeditas ad bene operandum. **Secundū**

est operis directio. **Unde** subditur. qua
recte uiuitur. **Recte** enim uiuere in bono operari
consistit. **Et** per hanc clausulā distinguitur uir-
tus proprie et stricte dicta. a scientia et intellectu
et sapientia. licet enim sint bone qualitates men-
tis. non tamen sunt bone qualitates voluntatis re-
gulantes ipsam voluntatem et dirigentes. sed per-
ficientes tantum intellectum. **Unde** potest bene
et male uiuere. habens eas. **Tertium** est cri-
minis exclusio. **Unde** subditur qua nemo ma-
le uiuitur. **Nullus** enim potest male uiui actu uir-
tutis. eo quod actus uirtutis uel a uirtute procedens
nunquam potest esse malus. sed semper est bonus
Potest tamen aliquis male uiui uirtute tanquam ob-
lecto. puta cum male sentit de uirtute. cum scilicet
odit eam uel superbit de ea. **Quod** Isidorus in
li. de summo bono prohibet dicens. Cum quis
ex deteriori iam meliori esse ceperit. caueat de ex-
ceptis extolli uirtutibus. ne grauius per uirtu-
tes corruat. qui prius ex lapsu uirtutis iacebat.

Quartū quod causat a uirtute est infusio di-
uini numinis cum consensu voluntatis. **Unde**
dicitur. quam deus in nobis sine nobis operatur
quod intelligitur quo ad uirtutes infusas. sine
nobis operantibus principaliter. sed non sine

nobis consentientibus seu cooperantibus. **Rai-
nerius.** Et in puulis quidem cum infundantur
uirtutes in baptismo quod ad habitus. ut dicitur
extra de bapt. **Maiores** sine ipsis consentienti-
bus expresse. quia consentire non possunt non
habentes usum rationis. possunt tamen consenti-
re in quantum non dissentiunt. **Sed** in habentibus
usum rationis. nunquam sine ipsis cooperantibus
seu assentientibus. **Unde** Hiero. **Liberi** arbitrii
nos condidit deus. nec ad uirtutes nec ad uitia
necessitate trahimur. **Alioquin** ubi necessitas
ibi nec corona de pe. dist. ii. si enim. **Sunt** uirtu-
tes omnes de quibus loquimur. quidam habi-
tus. **Habitus** autem est qualitas de difficili mo-
bilis a subiecto. et facit hominem prompte et de-
lectabiliter operari. **Unde** secundum philosophum. **Signum** ha-
bitus generati est delectabiliter operari. unde dicitur
finitur habitus quod scilicet est quo agimus cum uo-
lumus. **Sicut** autem habitus uirtutum faciunt
hominem prompte operari malum. ita habitus
uirtutum bonum.

De uirtutibus dan. §. I.

tur diuerse diuisiones. secundum diuersos respectus.
Et uno modo potest sic diuidi uidelicet quod uirtu-
tes. **Alie** sunt naturales. alie acquisite. alie infu-
se. **Que** diuisio uirtutum attenditur penes cau-
sam earum. **Alie** enim insunt ex dispositione
naturali. **Alie** scilicet acquisite ex frequentatione actu
ali seu operum assuetudine. **Alie** infuse ex mu-
nere diuinali seu gratia. **Et** prime quidem non
sunt perfecte uirtutes. sed potius quedam semi-
na et inclinationes uirtutum. **Et** sic intelligen-
te sunt auctoritates. que tales inclinationes na-
turales et aptitudines ad uirtutes. appellant uir-
tutes. ut illud **Job. xxxi.** Ab infantia mecum
creuit miseratio. et de uero matris mee egressa
est mecum. **Miseratio** uirtutis est. et glo. sup
illud **Matth. i. ij.** Circūibat iesus totam galileam. dicit
Docens naturales iusticias. id est uirtutes. scilicet castita-
tem. humilitatem. iusticiam. quas naturaliter
homo habet. **Et** illud **Dama. in tertio libro.** na-
turales sunt nobis uirtutes. **Pro** cuius maiori
re declaratione notandum secundum beatum **Thomas**
prima secunde. q. lxxij. arti. i. quod circa scientias et
uirtutes aliqui posuerunt eas esse ab inuirtute
ita. scilicet quod omnes uirtutes et scientie naturaliter
preexistunt in anima. sed per disciplinam et ex-
ercitium impedimenta scientie et uirtutis tolluntur.
que adueniunt anime ex corporis graui-
tate. sicut ferrum clarificatur per limationem. **Et**
hęc fuit opinio platoniorum. **Alii** dixerunt
quod sunt totaliter ab extrinseco. id est ex influentia in-
telligentie agentis ut ponit **Auicenna.** **Alii**
dixerunt quod secundum aptitudinem. scientie et uirtutes in-
sunt nobis a natura non autem secundum perfectionem. ut di-
cit philosophus. q. et b. et b. xxi. e. **Sed** cuius manifestatioes

Titulus primus

oportet considerare quod aliquid dicitur alicui naturale dupliciter. Uno modo ex natura speciei. Alio modo ex natura individui. Et natura quidem speciei dicitur hoc naturale. id quod convenit ei secundum aiam rationalem. Et natura vero individui dicitur naturale quod convenit ei secundum corporis determinatam complexionem. Utroque autem modo virtus est hoc naturalis secundum quendam inclinationem. Secundum quidem naturam speciei. id est in quantum in ratione hominis naturaliter insunt quedam principia naturaliter cognita tam scibilibus quam agendorum. que sunt quedam seminalia virtutum intellectualium et moralium in quantum in voluntate hominis est quidam appetitus naturalis homini quod est secundum rationem secundum vero naturam individui in quantum ex corporis dispositione. quibusdam sunt dispositi. alii melius. alii peius ad aliquas virtutes. Unus enim habet aptitudinem ad scientiam. alius ad fortitudinem. alii ad temperantiam. Sic ergo patet quod virtutes insunt nobis a natura secundum aptitudinem et inclinationem preter theologicas que sunt totaliter ab extrinseco. Secundum vero perfectionem. nulle virtutes insunt nobis a natura. Quod etiam potest probari ex hoc. quia quod inest nobis a natura est commune omnibus hominibus nec per peccatum aufertur sed virtus non est in omnibus hominibus. quia abicit per peccatum. ergo etc.

Virtutes acquire. §. II.

sunt que ex actibus bonis frequentatis causantur. Et hoc enim quod quis frequenter vult alio modo rate acquirit abstinentiam. Et hoc quod stimulat a concupiscentia frequenter. et resistit abstinens ab illicitis voluptatibus acquirit castitatem. et sic de alijs. ut ostendit philosophus in. ij. eth. Nec tamen per unum actum bonum causatur virtus. sicut nec una herundo facit ver. nec una dies facit beatum vel felicem aut parvum tempus. ut dicit philosophus. i. eth. Nec ignis potest statim vincere suum combustibile. ita quod subito totum lignum convertatur in ignem. sed paulatim remouendo dispositiones contrarias. Sic non ex uno actu. habet habitum acquisitus virtutis. sed ex multis. Cum enim secundum Dionysium. iij. ca. de diuino. non bonum sit virtuosius quam malum et ex actibus vitiosis acquiritur habitus virtutis. ergo et magis virtus acquiritur ex actibus virtuosis. Pro huius declaratione dicit b. Tho. prima secundae. q. lxxij. ar. ij. quod virtus hoc perficit ipsum ad bonum. Dicit. n. philosophus. quod virtus est. que bonum facit habentem et opus eius bonum reddit. Hoc autem bonum consistit in numero. pondere. et mensura. Ut dicit Sap. xi. Oportet ergo quod bonum hominis consideretur secundum aliquam regulam. que est mensura rei. Regula autem hec potest esse duplex. scilicet ratio humana et lex diuina. Et quia lex diuina est superior regula. et ideo ad plura se extendit quam ratio humana. ita quod quicquid regulatur regula seu ratione hu-

mana. regulatur et diuina. sed non contra. Virtus ergo hoc ordinata ad bonum secundum quod modificatur secundum regulam rationis humane potest ex actibus humanis causari. in quantum homini actus procedunt a ratione. sub cuius prete et regula tale bonum consistit. Sed virtus ordinans hominem ad bonum secundum quod modificatur per legem diuinam et non per rationem humanam. non potest causari per actus humanos quorum principium est ratio sed causatur solum per operationem diuinam. scilicet in fusionem gratie. homini autem virtutes acquisite ex assuetudine operum sine gratia. non sufficiunt ad salutem. Unde b. Aug. Vbi dicitur agnitio veritatis incommutabilis. id est dei per fidem falsa est virtus etiam in optimis moribus. xxvij. q. i. §. penult. ex his. Unde non sunt perfecte simpliciter ita. scilicet quod perficiunt hominem in ordine ad vltimum finem sed secundum quid. in quantum perficiunt quo ad felicitatem humanam seu civilem conuersationem. Et de homini virtutibus loquitur philosophus in ethicis et alij gentiles. Et de his intelligitur illud Hiero. Virtutibus Romani promeruerunt imperium. xxvij. q. i. §. ex gis. in fi. §.

Virtutes infuse §. III.

sunt ille que causantur ex gratia dei. Et de homini dicit b. Tho. diffiniens virtutem. quod virtus est bona qualitas mentis. qua recte vivit. qua nemo male vitur. qua deus in nobis sine nobis operatur. Sunt autem iste virtutes non solum fides spes. charitas. sed etiam omnes alie. ut prudentia. iusticia. et homini. Pro cuius declaratione dicit b. Tho. vbi supra. quod oportet effectus suis causis et principijs esse proportionatos. Deis autem virtutes tam intellectuales quam morales que ex nobis actibus acquiruntur procedunt ex quibusdam principijs naturalibus in nobis preexistentibus. loco quorum naturalium principiorum offeruntur nobis a deo virtutes theologice quibus ordinantur ad finem supernaturalem. Unde oportet quod his etiam virtutibus theologis proportionabiliter alij habitus correspondeant diuini infusi seu causati in nobis que sic se habent ad virtutes theologicas. sicut se habent virtutes morales et intellectuales ad principia naturalia virtutum. Et per virtutes quidem theologicas perficitur anima. in quantum quantum sufficienter per eas ordinatur in deum. immediate. Per alias virtutes infusas. scilicet morales et intellectuales ut prudentiam et iusticiam. fortitudinem et temperantiam cum partibus suis. perficitur anima circa alias res in ordine tamen ad deum. Et sic non sunt superflue et homini sunt perfecte virtutes simpliciter. et necessarie ad salutem. et de his intelligitur illud Amb. in exameron. Illa aia a deo pingit. que habet in se virtutum gratiam remittentem splendorem pietatis. Illa aia bene picta est in qua relucet diuine operationis effigies. Illa aia

Capitulum Primum

hū picta ē in q̄ est splēdor gl̄ie. ⁊ paterne imā-
go substantie. i. ch̄asti p̄ gratiā ⁊ virtutū de pe. vi.
q̄. Illa. Itē Greg⁹ sup̄ Ezech. ait. In sanctorū
quippe cordibus sp̄s sanct⁹ iurta quasdam vir-
tutes. s. dñi p̄seuerat in gratia semp̄ manet. Iu-
xta quasdam recessurus venit. ⁊ ventur⁹ recedit.
In fide enī spe. atq̄ charitate. ⁊ in bonis alijs
sine quibus non potest ad celestē patriā pueni-
ri. sicut enī humilitas. castitas. iusticia atq̄ mi-
sericordia. p̄fectoriū corda nō deserit. In p̄p̄-
tione hō ⁊ virtute. doctrine. facundia. miraculorum
exhibitiōe electis aliqñ adest. aliqñ se subtra-
hit. de pe. vi. ij. Potest. Quo ad primas virtu-
tes dñi sp̄s stabilis. quo ad sc̄das dicit mobilis
in li. sapiētie. Et dicitur gratie gratis date h̄mōi
⁊ virtutes largo mō. Qui diu moraliter vixit. ⁊ ē
in gratia dei. habet vtrāq̄ infusas et acquisitas
Et nota q̄ quidam dixerunt idem esse realiter
fm̄ essentiam. gratiam. ⁊ virtutē infusam. sed
differre ratione. q̄ gr̄a dñi inq̄tū gratis datur a
deo. ⁊ facit h̄mōi deo gratū ⁊ op̄a ei⁹. s. virtus
dicit inq̄tū inducit h̄mōi ad bñ opandum
Et h̄ videt sensisse magister sen. in. ij. dist. xvi.
S. b. l. v. prima sc̄de. q. cx. ar. iij. in corpe. q. di.
⁊ pbat q̄ differunt realiter. ⁊ fm̄ essentiam. Et
gratia q̄dē ē accidens. existens in essentia anie
sicut in subiecto. Virtutes hō in potentis aie
sicut in subiecto. Et sic radij p̄cedunt a sole. ita
virtutes a gr̄a. Et de gratia quidē alibi tractabi-
tur. hic de virtutibus. Et nota fm̄ bñm l. v.
vbi supra. q. lxiij. ar. iij. q̄ virtutes infuse. diffe-
runt essentialiter seu specie. a virtutibus acqui-
sitis moralibus et intellectualibus. Nā alterius
rōnis formalis ē modus impositus in actu ip-
sarum virtutū circa materias suas. p̄ regulam
rōnis humane. et alterius modus imposit⁹ fm̄
legem diuinam. puta in sumptione ciborum.
Mod⁹ statuitur rōne humana. ne noceat vali-
tudini corporis. nec impediat rōnis actū. fm̄ at
regulā legis diuine requirit. q̄ hō castiget cor-
pus suū ⁊ in fuiturē redigat. p̄ abstinentiā cibi.
Itē p̄ virtutes morales infusas regulant h̄mōes
vt bñ se habeāt in ordine. ad b̄ q̄ sint ciues sc̄o-
rum ⁊ domestici dei. Per virtutes autem acqui-
sitas. vt bñ se habeāt in ordine ad res humanas
Et sic ad alium finē sunt ordinate q̄ ille. Pōt
aut assignari triplex differentia in vtrisq̄. sc̄t
q̄ differunt in tribus. primo in causalitate in
corruptibilitate. et in utilitate. In causalitate
quidē. quia infuse causant a deo nō ex actu hu-
mano. acquisite autē ex actibus humanis. Et q̄
de⁹ operat in instanti. hō autē paulatim. ideo
virtutes acq̄site tps. ⁊ nō parū requirunt. infu-
se in instanti p̄ gratiā iustificati obtinent. Dñi
Amb. Cum renunciat improbitati. statim assi-
gnatur virtus. Egressus enī malicie. virtus ope-
ratur ingressum. eodemq̄ aditu quo virtutum

excluditur innocentia copulat in decretis. rrrij
questione. i. Sc̄do virtutes differunt incorruptibili-
tate. Nam virtus acquisita non corrumpitur
quo ad habitum per vnicū actum contrarium
puta castitas acquisita per vnicū actum for-
nicarium. Non enim directe actus contra-
tur habitui. sed habitus actui. sicut autem ha-
bitus virtutis vt dictum est ex pluribus actibus
bonis. non vno acquiritur ita et habitus vitij.
Sed habitus virtutis infuse corrumpitur per
vnicū actum peccati mortalis. immo omnes
virtutes infuse simul deficiūt per mortale. hoc
ideo est. quia quodlibet mortale directe contra-
riatur gratie et tollit gratiam que est causa hu-
iulmodi virtutum. Remota autem causa. re-
mouetur effect⁹. Vnde Augustinus. Omnis
virtus patitur detrimentum ab vno vitio. Et
sic exponitur illud Jacobi sc̄do. Offendens i
vno. factus est omnium reus sc̄licet virtutum
de pe. dist. v. c. Consideret. Tertio differunt in
utilitate. quia actus virtutis infuse est merito-
rius vite eterne. non autem actus virtutis ac-
quisite sine gratia comite. Vnde Gratianus di-
cit. xvij. questione prima. s. penl. q̄ tales vir-
tutes sc̄licet acquisite non sunt v̄re. q̄ carent
fructu salutis eterne.

Diuisio virtutū .§. III

alia datur de virtutibus fm̄ q̄ habent h̄mōi
perficere. videlicet q̄ virtutum. Alie sunt in-
tellectuales. alie morales. alie theologice. De p̄-
mo ⁊ secūdo genere virtutū tractant p̄bi gen-
tes. Vnde et p̄bi in sc̄do eth. dicit duplicē esse
virtutem. Vanc quidem intellectualem. illam
v̄ro moralem vocat. Theologicas autem non
posuerunt. nec de eis cognitionem habuerunt.
Sed solum fideles per infusionem habent illi
qui habent. Et similiter de bonis spiritus sancti
non habuerunt noticiam gentiles. Intelle-
ctuales virtutes sunt quinq̄ fm̄ philosophis
in libro eth̄icorum. sc̄licet sapientia. intellect⁹
scientia. ars. et prouidentia. Et dicuntur intel-
ctuales. q̄ sūt in intellectu. vt in subiecto ⁊ p̄fi-
ciunt ipm̄. Et p̄me tres sunt i intellectu specu-
latiuo. alie due in intellectu practico. Pruden-
tia tñ et si sit intellectualis q̄tū ad essentiam.
Et inf̄ eas numeret. tñ q̄tū ad materiā ē eri-
am moralis. Et sciendū q̄ q̄tuor ex his. sapia-
sc̄ia. intellect⁹. ⁊ ars. nō p̄p̄ie ⁊ strictē sūt virtutes
nec p̄seuerūt noīari virtutes. S. aliqñ distin-
guuntur ex opposito. vt in quarto th̄picorum.
p̄out sc̄licet virtus perfecta sumitur. Pro e⁹
de declaratione dicit beatus Thomas prima secū-
de questione. lviij. articulo primo. Q̄ aliquis ha-
bitus dicitur virtus dupliciter. Vno modo q̄
facit facultatem bene opandi. id est faciēdi id
quod in se bonum est. Alio modo quia cum fa-

Titulus Primus

cultate facit et usum bonum. id est congrue ordinare ipsum opus ad debitum finem. Primo igitur modo habitus intellectuales dicuntur virtutes quia faciunt facultatem bone operationis. que est consideratio veri. hoc enim est bonum opus intellectus. sed non dicuntur habitus intellectuales virtutes. Secundo modo quasi facientes bene uti habitu vel potentia. Et si enim quod aliquis habet habitum scientie speculative non inclinatur ad bene utendum. sed fit potens speculari verum de his quorum habet scientiam. Sed quod utraque scientia habita. hoc est voluntate mouente. et ideo virtus que perficit voluntatem ut charitas vel iustitia facit bene uti speculative habitibus. et sic in actibus eorum potest esse meritum. Solus ergo moralis cum prudentia. dicuntur virtutes perfecte. Unde de hoc philosophus. i. et b. dicit quod virtus est habitus electivus. i. electionem faciens immediate consistens sine determinatione rationis.

Differunt autem sapientia. scientia. et intellectus. in quantum virtutes ab eis. et in quantum dona spiritus sancti. quia in quantum virtutes acquiruntur per exercitium. et perficiuntur hominem in ordine ad felicitatem humanam. sed in quantum dona infunduntur a deo et perficiuntur hominem in ordine ad felicitatem supernam. ad prompte sequendum motus spiritus sancti quos facit in anima.

De quinque virtutes intellectuales possunt figurari per quinque virgines sapientes. et quinque fatuas. de quibus habetur parabola Matthei. vigesimo quinto. Virgines omnes sunt. quia in se habent integritatem veritatis. Sed quinque sapientes accipientes oleum in vasibus cum lampadibus sunt ipse prout debite habentur et exercentur cum oleo. scilicet charitatis in vase cordis et lampade clare fame. Quinque fatue sunt cum habentur sine oleo charitatis et boni exempli. et his claudit ianua paradisi. alijs aperitur. Et sapientia quidem est de diuinis non quidem in quantum habentur diuina reuelatione. hoc enim pertinet ad fidem sed in quantum habentur ratione humana. Considerat autem sapientia altissimas causas. ut dicitur in primo metaphysice. Unde conuenienter iudicat et ordinat de omnibus. Quia enim iudicium perfectum et vniuersale haberi non potest. nisi per resolutionem ad primas causas. Et ideo non solum de conclusionibus iudicat de quibus est scientia sed et de principijs quorum est intellectus. Unde quia considerat sapientia altissimam causam que deus est. et per causam iudicatur de effectu et per causam superiorem de causis superioribus. Ideo sapientia habet iudicium de omnibus alijs virtutibus intellectualibus et premitur ipsis. Et quibus de deo in presenti non possit haberi certa cognitio quo ad multa. sicut habe-

tur de alijs rebus. tamen talis cognitio imperfecta sui nobilitate. preeminet cognitioni etiam perfecte aliarum rerum. Unde philosophus dicit in secundo de celo et mundo. quod magnus est de rebus celestibus posse aliquid cognoscere vel de rebus nobilioribus debili ratione. Et in libro de animalibus dicit. quod amabile est magis patuum aliquid cognoscere de rebus nobilioribus quam multa cognoscere de rebus ignobilioribus. **Scientia** est habitus conclusionum per demonstrationem acquisitus. et est circa creaturas. Et habet multas species. quia diuersae sunt scientie. secundum diuersas materias. Et ex his aliquae dicuntur artes liberales. scilicet trinum ut grammatica. logica. rhetorica. Et quadrinum ut arithmetica que est de numeris. Musica que est de sonis. Geometria que est de mensuris. Astronomia que est de astris seu motibus et influentijs corporum celestium. Et artes quidem dicuntur sine beatum Thomam ubi supra. quia habent quandam similitudinem cum arte. Ad artem enim pertinet opus. quia ad illud ordinatur. Et quia in speculabilibus est aliquid per modum cuiusdam operis. puta constructio filigini. aut orationis congrue. aut opus numerandi vel mensurandi. ideo dicuntur artes. non tamen proprie et stricte. Artes autem dicuntur non simpliciter sed liberales ad differentiam illarum artium que ordinantur ad opera per corpus exercitata. que sunt quodammodo seruilia. in quantum corpus seruiliter subdunt anime. et homo sine anima est liber. Alie artes dicuntur mechanice. quia intellectus quodammodo mechatur in eis et adulteratur. recedens a consideratione veritatis. que est sponsa eius. Alie vero scientie que ad nullum huiusmodi operis determinantur. simpliciter scientie dicuntur. ut prophetia naturalis. Et quamuis scientia sit virtus. dicit tamen Augustinus quod sunt quedam que melius est nescire quam scire distinctione. xxxvii. quibus. Et hoc propter abusum et Ambrosius dicit. Quod astronomia et astrologia et alia huiusmodi respecta sunt. et qui his student curam anime non habent distinctione xxxvii. legimus. Et Hieronymus ait Geometria et Arithmetica et musica habent in sua scientia veritatem. Sed non est scientia illa scientia pietatis. distinctione. xxxvii. si quis artem nouerit. Intellectus est habitus principiorum que per se nota habentur et statim ab intellectu percipiuntur. ut quod omne totum est maius sua parte et huiusmodi. Et non solum per intellectum cognoscuntur principia naturaliter nota in speculative. sed etiam in operatiuis ut quod malum est fugiendum. quod nemini est fienda iniuria et huiusmodi. Et sine intellectu huiusmodi principiorum. que pertinent ad vitam moralem. non

Capitulum Primum

possent haberi alie virtutes. **O**pinio autem et suspitio non ponunt virtutes. Quis sunt intellectuales habitus? ex eo scilicet beati Thomae ubi supra, quod habitus virtutis determinate se habent ad bonum et nullo modo ad malum. Bonum autem intellectus est verum, malum eius est falsum. Unde illi soli habitus intellectuales dicuntur virtutes, quod semper verum et nunquam falsum inest. Opinio autem potest esse vera et falsa. Est enim opinio vehementer inhesio intellectus alicui conclusioni, cum formidine tamen de opposito. Suspitio autem est levis inhesio cum formidine de opposito. Ars etiam secundum philosophum in sexto ethicorum, ponit virtus non tamen proprie et perfecte. **A**rs secundum Thomam ubi supra, articulo tertio cum ars nihil aliud sit quam recta ratio aliquorum operum faciendorum quorum tamen bonum non consistit in hoc, quod appetit humanus aliquo modo se habeat ad eas, sed in eo quod ipsius opus quod facit in se bonum est. Non enim pertinet ad laudem artificis in quantum artifex, qui voluntate opus faciat, sed quale est opus quod facit. Et in hoc convenit cum habitibus speculative latius predictis aliquantulum quia scilicet pertinet ad ipsos qualiter se res habeant quas considerant vel quas faciunt quo ad artem, non autem qualiter se habeat humanus appetitus ad illas. Sunt autem artes multiplices. **P**rudencia secundum beatum Thomam ubi supra, convenit in hoc cum arte quia est in intellectu practico et circa contingencia que possunt aliter se habere. Sed differt in hoc quia ars imperfecte habet rationem virtutis, quod facit solum facultatem boni operis non autem usus. Unde per eam non fit appetitus rectus. Bonus enim rerum artificialium, non est bonum appetitus humani, sed bonum ipsorum operum artificialium. Sed prudentia habet perfecte rationem virtutis, quia facit cum facultate boni operis esse bonum usum, et respicit appetitum presupponens rectitudinem eius. **D**iffinitur autem prudentia secundum philosophum sic. Prudentia est recta ratio agibilium. **A**rs vero est ratio factibilium. **D**ifferunt autem agere et facere in hoc secundum philosophum, ix. methaphisicorum, quia factio est actio transiens in materiam exteriores, sicut secare et hinc inde. Agere autem est actus permanens in ipso agente, sicut videre, velle et huiusmodi. Est autem prudentia necessaria ad bene vivendum. Nam bene vivere consistit in bene operari. Ad bonum autem operandum requiritur electio recta. **E**t autem electio sit eorum que sunt ad finem ad rectitudinem ipsius duo requiruntur, scilicet debitus finis et id quod convenienter ordinatur in debitu finem. **A**d debitu finem eligendum disponitur convenienter quis per virtutes morales, que perficiunt appetitivam potentiam, cuius obiectum est bonum et finis. **I**ndinant enim morales appetitivam in bonum convenienter rationi qui est debitus finis. **A**d id autem quod convenienter ordinatur in debitu

finem disponitur homo per habitum rationis, quia consilium, iudicare, percipere que sunt eorum que sunt ad finem, sunt actus rationis. **E**t habitus etiam hominum actuum est prudentia qua perficitur ratio ad hoc quod convenienter se habeat ad ea que sunt ad finem. Unde maxime necessaria virtutum secundum beatum Thomam ubi supra, q. lxxv. arti. v.

Secundum genus. §. VI

Virtutum duo morale, ut prudentia iusticia, fortitudo temperantia. **D**icuntur autem he virtutes, et morales et principales, et cardinales. **E**t morales dicuntur seu de moribus secundum philosophum in primo ethicorum, secundum quod mos importat quamdam inclinationem naturalem, vel quasi naturalem ad aliquid agendum. **P**ro cuius declaratione sciendum secundum beatum Thomam prima secunde questione, lxxv. articulo primo. **M**os duo significat. **Q**uandoque significat consuetudinem sicut dicitur Actuum, xv. **N**isi circumcidamini secundum morem Moyse non poterit salus fieri. **A**d quod etiam facit quod dicit Augustinus, xi. distinctione in his. **M**os populi dei, et instituta maiorum pro lege tenenda sunt. **Q**uique mos significat inclinationem naturalem vel quasi naturalem ad aliquid agendum. **U**nde et brutorum animalium dicuntur aliqui mores. **U**nde dicitur in secundo Machabeorum, xi. Leonum more irruentes in hostes prostraverunt eos. **E**t sic accipitur in psalmo, lxxv. Qui habitare facit vnius moris in domo. **E**t huic significationi morali, propinqua est alia significatio qua mos significat consuetudinem. **N**am consuetudo converitur in naturam, et facit inclinationem similem naturali. **S**icut autem consuetudo, ita et mos proprie est de his que sunt bona, non mala ad quod facit quod dicitur distinctione, viii. **Q**ue contra mores. **A**b hac autem secunda significatione moris dicitur virtus moralis quia inclinatio ad actum proprie competit appetitive virtuti. **C**ui est movere omnes potentias ad agendum. **V**irtus autem moralis est in appetitiva parte et perficit eam. **D**icuntur secundo predictae virtutes principales, respectu minus principalium. **E**t hoc secundum beatum Thomam questione, lxi. articulo primo, ubi supra. **D**e respectu virtutum intellectualium, que solum faciunt boni operis facultatem sed non usum, ut morales, et ideo dicuntur imperfecte virtutes. **P**erfectum autem est principalis imperfecto, sicut morales principaliores, et si non quantum ad subiectum in intellectualibus, tamen quantum ad rationem virtutis que respicit bonum, quod est obiectum appetitus. **D**icuntur etiam principales predictae virtutes

Titulus Primus

respectu virtutū eis annexarū. q̄ sunt min⁹ prin-
cipales. Quē enim virtutes reducunt ad p̄dictas
quattuor. vt ostendit Tullius in rhetorica sua.
Nā prudentie annexunt tres virtutes s̄m p̄m
in. vi. et b. Prima sc̄z eubulia q̄ ē b̄n̄ p̄siliariua.
inquirendo de varijs modis et v̄s q̄b̄ p̄t pue-
niri ad debiti finē. **S**c̄da finesis q̄ ē iudicati-
ua. s̄. determinādo ex diuersis v̄s et modis q̄
menti occurrūt illud q̄d sit conuenienti⁹ ad pue-
mendū ad finē debiti s̄m cōes regulas et leges
Tertia gnomina. q̄ sumit iudiciū de agendis
s̄m rōnē naturalem in his in quibz deficit lex.
Proprius autē actus et principalis prudentie.
est imparare. vt executioni mader q̄d cōsultum
et iudicatum est. Dicit autem prudentia cōsul-
tū et iudicatum s̄z h̄s duos act⁹ nou facit im-
mediate. sed mediātibz p̄dictis. s̄. eubulia si-
nesis et gnomina. **I**usticie autē annexunt. religio-
pietas. obseruantia. obediētia. liberalitas. grā
seu gratitudo. **I**udicatio sub qua cōprehēdit̄
p̄na in q̄ritū et. veritas. affabilitas seu ami-
cicia. et epicia seu equitas. **F**ortitudini anne-
ctunt magnanimitas. magnificētia. patiētia.
et pseuerantia. **T**emperantie annexunt cōmētia.
mansuetudo clementia. modestia. studiositas.
eutropelia seu v̄banitas. et humilitas. et de his
patebit infra. **D**icuntur etiam virtutes cardina-
les. **D**n̄ Amb. sup. lucā. Sc̄m virtutes eē quāt-
tuor cardinales. temperantiā. iusticiā. pudētiā
et fortitudinē. **P**ropterea autē dicuntur cardina-
les vt dicit in catholicon ad similitudinē car-
dinis in quo motus hostij firmat. **C**ardo autē
s̄m eundem est vna p̄s hostij. s̄. cuneus q̄ in fo-
ramine v̄rit. vnde et cardo dicit aliq̄n̄ ipm̄ fo-
ramen. **E**t dicitur cardo a cardian. quod ē cor. qz
sicut cor homines regit et mouet. ita ille cuneus
ianuam regit et mouet. **H**inc et assistentes. **P**a-
pe p̄cipue dicuntur cardinales quia p̄ eos mū-
bus debet regi. gubernari et moueri. sicut hostij
per cardinē. **H**ec ibi. **V**nde **P**rouerb. xvi. **S**icut
hostij venit in cardine. ita piger in lecto suo
Dicit ergo cardinales he virtutes. quia p̄ eas
venit cor humanū s̄m rationē. vt claudatur
vitijs. et aperiat bonis operibus. de his d̄ **S**ap.
viij. **S**obrietatem. i. temperantiā et prudentiam
docet et iusticiā et virtutē. i. fortitudinē. quibz nil
in vita vtili⁹ est hominibus. **E**t figurat̄ p̄ veluz
ex quattuor coloribus intertextum. q̄d erat an̄ sa-
bernaculū vt ponit magister in. iij. sententiarū.
Figurat̄ etiam per quattuor angulos tomus.
Job. i. que est conscientia s̄m **B**reg. in morali-
bus. significantur etiam per quattuor anima-
lia. que vidit **E**zech. i. c. **A**quila enim significat
prudentiam. **H**omo iusticiam. **L**eo fortitudi-
nem. **V**itulus temperantiā s̄m **B**rego. super
Ezech. et prudentia eundem dicitur cum alijs
tribus cardinalis et principalis eas excellens.

nō tñ cōsuevit dici moralis.

De dictis uirtuti. §. VII.

bus cardinalibus s̄m **T**homā prima secunde
questionē. lri. articulo. iij. est duplex opinio.
Quidam enim dicunt esse quasdam conditio-
nes generales humani animi. que inueniunt̄
in omnibus uirtutibus. ita scilicet q̄ **P**rudē-
tia nil aliud sit. q̄ quedam rectitudo discretio-
nis in quibuscūqz actibz v̄l materijs. **I**usticia
sit quedam dispositio animi per quam h̄o ope-
ratur. quod debet in quacūqz materia. **T**empe-
rantia vero sit quedam dispositio animi. q̄ mo-
dum quibuscūqz passionibus vel operationi-
bus imponit. **F**ortitudo autē sit dispositio ani-
mi per quam firmatur in eo q̄ est s̄m rōnem q̄
quoscūqz impet⁹ passionū vel laborū. **H**ec autē
or sic distincta. nō importat diuersitātē habitū-
um virtuosorū. q̄ritū ad iusticiā fortitudinē et tē-
perantiā. **C**onuenit enim virtuti morali. ex hoc q̄
est habitus cōuenit ei firmitas quedam. ne a
r̄rio remoueat. q̄d s̄m p̄dicta pertinet ad fortitu-
dinem. **E**t ex hoc q̄ est virtus. habet q̄ ordinē
ad bonū. in q̄ importat rō recti vel debiti q̄d p̄tinet
iusticiam. **E**t ex hoc q̄ moralis ē. h̄z q̄d modus
rōnis obseruet in oibz. et ultra non se extendat
q̄d p̄tinet ad r̄paniā. **S**olū at̄ h̄z q̄d ē h̄z discre-
tionē. q̄d dicebat̄ p̄tinere ad prudētiā. videretur
distingui ab alijs tribz. in q̄ritū hoc ē ipsius rōis
p̄ essentialia alia tria importat quādā p̄cipariōez
rōnis. **A**lij vero et melius accipiunt has quattuor
virtutes s̄m q̄ determinant ad materias specia-
les. **V**naqueqz quidē illarū ad vnā materiam
in qua principaliter laudat̄ illa. generalis con-
ditio. a qua nomen virtutis accipit. **E**t s̄m hoc
manifestū ē. q̄ p̄dicte virtutes sunt diuersi habi-
tus. s̄m diuersitates obiectorū distincti. **Q**d
ḡ dicit **B**reg⁹ in. xxiij. moralium. q̄ prudentia ha-
nō est. que iusta. fortis. et tēperās nō est. p̄t in-
telligi s̄m primā opinionē dictā. **D**el q̄d iste
virtutes denominant̄ adinuicem per redundan-
tiam quandam. quia a prudentia alie dirigun-
tur. **E**t qui est fortis in periculis mortis est ha-
bilior ad frenandum delectabilium cōcupiscē-
tiam. et sic de alijs. **D**e dictis autē uirtutibz mo-
ralibus sciendum q̄ non sunt passionēs. quod
patet ex eo. quia passionēs s̄m se considerate.
se habent ad bonum et ad malū. s̄m q̄ p̄nt cō-
uenire rationi vel nō cōuenire. **N**ihil autē tale
p̄t conuenire uirtuti cū semp se habeat ad bonū
Dicit autē virtus moralis mediū inf̄ passioēs
nō s̄m essentialiam. qz tūc esset eiusdē generis cū
extremis. sed dicit mediū q̄ritū ad effectus. qz
sc̄z inter passionēs constituit mediū. **S**ed ad
actū virtutū p̄t cōcurrere passio. sic econtrario
ad actū uitiōrū. **P**assio enim tristicie reperitur i
actu inuidie. s̄m q̄ dicit̄ talis passio rōni. et in

Capitulum Primum

miseriordia. fm q̄ cōuenit rationi. Sūt autē
virtutes morales vel circa actus interiores rati
onis dirigēdos. vt prudētia. Del circa act⁹ ex
teriores ad alterū. vt iusticia. Del circa passio
nes irascibiles. q̄ sunt spes ⁊ desperatio. auda
tia ⁊ timor. ira ⁊ fortitudo. Aut concupiscibilis q̄
sūt amor ⁊ odiū. desiderii ⁊ abominatio. gau
diū ⁊ tristitia. Et de ipsis passionib⁹ supra i pri
ma pte. de raptia. S; norandū. q̄ si passioēs
animi dicant iō: dinate affectioēs. ita q̄ p deli
berationē rōnis eis assentiat. sic nō pnt eē i aīo
sapiētis. i. x̄tuosi. vt dicebāt stoici. S; si passio
nes dicant q̄cūq; mot⁹ appetit⁹ sensitui. q̄ pre
ueniūt iudiciū rōnis. s; ordināt ab ea. ita q̄ nō
eis assentiūt. sic pnt esse in aīo sapiētis. ⁊ q̄tū
cūq; x̄tuosi. vt dicebāt peripatetici quoz sectā
instituit Aristo. Et vt Aug⁹ in. ix. de ciu. dei. c.
iij. dicit ista discordia inf̄ stoicos ⁊ peripateti
cos magis erat fm x̄ba. q̄ fm rerū sentētiās.
Proprioz tñ erat locutio peripateticorū. s. q̄ pas
siones caderēt in aīo sapiētis s; regulate erant
arōne. Et virtutes quidē morales q̄ sunt cir
ca passiones. vt fortitudo ⁊ raptia. in vsu suo
seu actu. nō pnt esse absq; passione. Qui rō ē.
q̄ fm s; sequeret q̄ virtus moralis faceret appe
titū sensituum oīno otiosū. S; nō p̄tinet ad
virtutem. q̄ ea q̄ sunt subdita rōni a p̄rijs acti
bus vacēt. sed q̄ exequant̄ imperium rationis
p̄rios actus agendo. Dñ sicut virtus membra
corporis ordinat ad actus exteriores debitos.
ita appetitum sensituum. ad motus p̄rios ordi
natos. Motus appetitus sensitui sunt passio
nes. que sūt materia dictarū virtutū. s; virtutes
que nō sunt circa passiones. sed circa opatiōes
pnt esse sine passione. vt iusticia. quia per eas
applicat voluntas ad p̄rium actū que non est
passio. sequit̄ tñ ad actū iusticie gaudiū. nō fm
q̄ passio est. sed affectus in voluntate. Et si s;
gaudiū multiplicet p iusticie p̄fectionē. fiet re
dundantia vsq; ad appetitū sensituum. Tristi
cia autē cū sit passio. ex dictis patet q̄ pōt eē cū
virtute ⁊ in virtuoso. Et qd̄ dicit de sapientia q̄
docet istas virtutes. vt habet Sap. viij. q̄ nō ha
bet amaritudinem conuersationis illius neq; tedi
um conuiuius illius sed gaudium. Intelligit̄
fm beatū Tho. vbi supra. q̄ non tristat de sapiē
tia ⁊ de his que congruunt ei. s; actibus bonis
sed tristat vniq; de his que sunt impedimēta sa
pientie ⁊ hec est bona tristitia. Tristari enim
pōt sapiens de nocuentis corporis. sed mode
rate. ⁊ de peccatis qui habet. quia in multis of
fendimus omnes Jaco. iij. Et de peccatis p̄te
ritis. ⁊ de peccatis primorū. ⁊ s; laudabilis. In
ter has autem virtutes morales excellit iusticia
Dñ Greg⁹. xij. q. ij. Si seculi lege. dī. it summū
bonū est in reb⁹ humanis iusticiā colere. ⁊ sua
vnicuiq; iura seruare.

Diuiduntur autē. §. VII.

supra dicte virtutes cardinales in quattuor dif
ferentias. scilicet exemplares. purgati animi
purgatorias. et politicas. fm plotinum philo
sophum. Et recitat Macrobi⁹ de somno sci
pionis. Que diuisio diuersos effectus notat ea
rum et diuersos status habentium eas. Pro
cuius declaratione dicit beatus Thomas p̄ma
secūde questione. lx. arti. v. q̄ sicut. Augustin⁹
dicit in libro de morib⁹ ecclesie. Oportet q̄ ani
ma aliquid sequatur ad hoc q̄ ei virtus possit i
nasci. ⁊ hoc est deus. quem si sequimur bene vi
uimus. Oportet igitur q̄ exemplar humane
virtutis in deo p̄eristat. sicut etiam in eo p̄e
existunt omnium rerum rationes. Sic igit vir
tus potest considerari prout est exemplariter i
deo. et sic dicuntur virtutes exemplares. ita. s.
q̄ ipsa diuina mens in deo dicat prudentia.
Temperantia vero conuersio intentionis di
uine ad seipsum. sicut in nobis temperantia di
citur. per hoc q̄ concupiscibilis conformat rati
oni. Fortitudo autem dei est eius immutabili
tas. Iusticia vero dei est obseruatio legis eter
ne in suis operibus sicut Plotinus dicit. Et q̄
homo fm suā naturam est animal politicum.
Virtutes huiusmodi cardinales prout in homi
ne existunt fm conditionem sue nature. politi
ce vocantur. prout scilicet homo fm has virtu
tes recte se habet in rebus humanis gerendis
Et fm magistrum sententiarū in tertio ex ver
bis Aug⁹. Prudentia est in precauendis insi
dijs. Iusticia in subleuandis miserijs. Fortitu
do in perferendis molestijs. Temperantia in
coercendis delectationib⁹ prauis. hec ibi. Sūt
tamen et alij actus dictarum virtutum vl
tra predictos. Qui enim habent hic politicas
virtutes. habent quidem tentationes magnas
de virtijs contrarijs. sed ratione superant eas ⁊
hic est status imperfectorum. Et quia ad homi
nem pertinet vt etiam diuina se trahat q̄rum
pōt vt dicit p̄bus in. x. et b. ⁊ hoc nobis in sacra
scriptura multipliciter commendatur. vt est il
lud. Estote perfecti sicut pater vester ⁊ celestis p
fect⁹ ē. Mat. v. Necessē est ponere quasdam
virtutes medias inter politicas que sunt huma
ne. ⁊ exēplares q̄ sunt diuine. q̄ qdē virtutes di
stinguuntur fm diuersitatem motus ⁊ termi
ni. ita s; q̄ quedam sunt virtutes transcendē
tium. et in diuinam similitudinem tendentijs
et he vocantur purgatorie. ita s; q̄ prudentia
omnia mundana diuinorum contemplatione
despiciat. omnemq; animi cognitionem in so
la diuina dirigat. Temperantia vero relinquit
in q̄tum natura patitur. que corporis vsus req̄
rit. Fortitudo est vt anima non teretatur p̄pter
recessum a corpore ⁊ ascensum ad supna. Su

Titulus Primus

sticia vero, ut tota aia consentiat ad hmoi ppoli-
ti viam et hntes hmoi paucas tentationes susti-
nent et leuiter supant, et sensualitas paru, et qsi
nihil dicit rom, idcirco sunt in magna animi
quiete. Et b e star valde pfectoz in via. Que-
dam ho sunt vtutes ia assequenti diuina fili-
tudine, q vocant purgati animi, ita, s, q prude-
tia sola diuina intueat. Epantia terrenas cupi-
ditates nesciat. Fortitudo passiones ignoret.
Iusticia cu diuina mere ppetuo federe societ
eam, s, imitando has vtutes dicim esse beato-
rum vel alioru in hac vita pfectissimorum vt
christi et matris eius. Et nota q cum dr ad
purgatorias vtutes pfinere, respicere, et fuge-
re mundana et solis diuinis inhxere, hoc scz dese-
rere res humanas et hoim negocia, vt sit per re-
ctores, vbi necessitas imponit, vt qz impaf tle
exercitiu per superioru et hmoi vitiosum eet, ali-
as aut vtuosum. Et sic intelligedu est illud qd
dicit exercitiu vtutis purgatorie. Vnde Aug⁹
dicit. Primum sanctum querit charitas veritatq,
negociu iustu suscipit necessitas charitatq, quas
sarcinam si nullus imponit, papiende atqz in-
tuende vacandu est veritati. Si autem impo-
nitur suscipienda est, ppter charitatis necessi a-
tem. Et habet, vii, q, i, qui episcopatum.

De virtutibus theo. §. ix

logicis qz necessarium sit ponere virtutes theo-
logicas, i, fidem, spem, et charitatem, et eas hfe, qf
nec habuerit nec cognouerit gentiles phi, qui
volunt saluari, patet ex hoc, quia pcepta legis
sunt de actibz vtutu, quibz homo tendit ad bea-
titudinem pfecta. Et pcepta dant in diuina lege
de actibz fidei, spei, et charitatis, vt patet in di-
uersis locis, et ea pcepta oportet suare iuxta il-
lud Matb xix. Si vis ad vitam ingredi sua ma-
data g rē. Pro cuius declaratione dicit beatus
Th, prima secunde, q, lxij, arti, i, qz homo pfici-
tur p virtutem, ad actus quibus ordinat in be-
atitudinem. Est autem duplex hominis beati-
tudo seu felicitas vna, s, pportionalis humane na-
ture, ad qua, s, homo pot puenire per principia
sue nature, et si no ordinaret ad aliam felicitate-
m ho nisi ad ista, tunc sufficeret ei virtutes in-
tellectuales et morales. Na cu vtus sit quidaz
habitus pficiens hominem ad bn opandu, vt di-
cit idē b, Th, vbi s, q, lvi, et principiu humano-
ru actuū sit duplex, s, intellectus et appetitus. Vir-
tus intellectualis pficit intellectū siue rōnes et
vt moral appetitū. Iusticia quidē appetitum
rōnale seu voluntatē et fortitudo et epantia ap-
petitū sensitiuū seu sensuale. Sz qz e alia beati-
tudo siue felicitas natura hois ex ce des ad qua
homo sola diuina vtute puenire potest, s, in qn-
dam diuinitatis participationem s, qd dicitur,
q, Petri, q, Per christum facti sumus diui-

ne nature conforres, et hmoi beatiitudo pportio-
nem humane nature excedit, cu naturalia pnci-
pia hominis ex quibus procedit ad bene agē-
dum, non sufficient ad ordinandum homines
in predictam beatiitudinem perfecte, sicut sunt
vtutes intellectuales et morales. Ideo oportet
qz superaddatur homini diuinitus aliq pnci-
pia per que ita ordinetur ad beatiitudinem su-
pernaturalem, sicut per principia naturalia or-
dinatur ad finem connaturalem et felicitatem
non tamen absqz diuino adiutorio. Et hec pnci-
pia dicuntur virtutes theologice, tum quia ha-
bent deum pro obiecto, in qtum per eas recte
ordinamur in deum tum quia a solo deo nobis
infunduntur, tum etiā qz sola diuina reuelatiōe
nobis in sacra scriptura le virtutes traduntur,
et qz ad deum naturaliter ratio et voluntas
ordinentur, prout sunt nature principium et fi-
nis, s, m eius pportionem nature, sed ad ipsum
s, m qz est obiectum beatiitudinis supernatura-
lis, ratio et voluntas non ordinantur sufficien-
ter s, m suam naturam. Quāuis autem per na-
turalem inclinationem non ordinat homo in
finem connaturalem seu beatiitudines, quo ad
intellectum, per lumen naturale ip sius, quo ad
voluntatem per rectitudinem eius tendentis
in bonum rationis, tamen hec deficiunt ab or-
dine beatiitudinis supernaturalis, et perfecte iu-
ra illud, i, Cor, ij. Oculi non vidit nec auris
audi, et c. Vnde oportuit qz aliquid homini sup-
adderetur qz ad vtutu ad ordinandum ip-
sum in finem supernaturalem, et intellectus qz
deum ordinatur in ipsum finem supernaturales,
per hoc qz adduntur homini quedam principia
supernaturalia que diuino lumine capiuntur,
et hec sunt credibilia de quibus est fides. Se-
cundo ordinatur voluntas qz ad illum fi-
nem, et qz ad motum intentionis in ipso
tendentem sicut in id quod est possibile conse-
qui quod pertinet ad spem. Et qz ad vnio-
nem quandam spiritualem, per qua quodāmo-
do transformamur in illum finem quod fit per
charitatem. Appetitus enim cuiuscūqz rei na-
turaliter mouetur et tendit in finem sibi cōna-
turalem, et iste motus prouenit ex quadam cō-
formitate rei ad suum finem. Motus in fines
vltimum est per spem, conformatio ad fines p
charitatē. Est aut ordo b inf ipsas qz ad
act, na qz ad habitū simul infundunt. Or-
dine generatiōis, pcedit fides, spes et charitatē
et spes charitatis ē. Ho, n, pot mot appetit in ali-
qd tendere, amādo vl sperādo, nisi illd sit app-
hensū sensu vl intellectu. Per fidē aut apphen-
dit intellectus q sperat et amat. Et ex b qz aliquis
sperat de aliq, pcedit ad amādū. Ordine aut p-
fectionis, charitas pcedit fidem et spes, qz vita
qz p charitatem formant et habent perfectio

Capitulum Secundū

nam virtutis. **H**ec figurant per tres civitates
refugiū ultra iordanē. ⁊ tres circa iordanez. ad
quos fugiens qui homicidiū fecerat a casu. saluus
erat a morte corporali. Sic post baptismū inchoa-
tum in iordane tempore gratie et an. s. in vete-
ri testamēto qui occidit aīam suā per peccatum
vel etiā qui habet originale stractū ex primis pa-
rentibus qui occiderunt humanū genus nō s. intē-
dentes saluari nō pōt de morte eterna. nisi repe-
riens se in istis ⁊ tunc ⁊ pseuerās. Qui enim
habet unā pfecte. habet ⁊ alias signant ⁊ p tres
filios Job s. in Greg. in primo ⁊ vltio moralium
**De acquisitione virtutū. ⁊ quō sumat mediū
in eis.**

Capitulum secundū.

De acquisitione virtutū

scilicet sciendum quod modus acquirēdi vir-
tutes est triplex. seu tria debent suari.
Primū est appetitū dirigere. s. in infectiūm ex-
cludere. tertiū est mediū attendere. **E**t quō-
tum ad primū debet appetitū dirigere. vt. s. con-
trarium eius faciat. ad quod magis inclinā ⁊
delectat ex natura sua infecta. vt si inclinā ex
natura sua vel consuetudine ad vniū virtutis ad
eius contrariū ad quod inclinā nitat. exemplū
illoz qui dirigunt ligna distorta. qui in aliā
partem torquent s. riam vt dirigant. Et sic itel-
ligit quod regnū celozū vim patit. ⁊ violenti rapi-
unt illud. **Matth. xi.** Ista enim violentia inferit si
būpsi quo ad appetitū sensuales. vnde ⁊ de pe-
dist. q. Si quis semel dicit enī sic. Si quis semel
notatus fuerit inuidie vel contentions vitio.
⁊ rursus in hoc ipm inciderit. sciat se primā cau-
sam ex qua inuidia vel contentio nascit. in in-
terioribus medullis habere reconditam. **P**ortus
ergo eū per contraria atq. aduersa curari. i. per
humilitatis exercitiū. **E**xercitia vero humilitatis
sunt. si se vilioribus officiis subdat ⁊ ministeriis
indignioribus tradat. Ita nāq. arrogātie ⁊ hu-
mane glorie vitii euitari vel curare poterit. vt
in consuetudine humilitatis affect⁹ ultra iam
non incidat in arrogantie. ⁊ vane glie vitium
Et in singulis vitis s. cura adhibeat. hoc ibi
Quantū ad scōm qui vult fieri s. riosus de-
bet infectiūm abūcere. **N**ō enim possum⁹ in de-
lectationibus diu morari quin gratulemur in
eis. ⁊ ideoleas in principio vitare debem⁹ exem-
plo pboz seu plozū virozū vrbis troiane. q. iu-
dicabant helenā mulierē pulcerrimā. quā. s. ra-
puit Paris. vt pestem fugiendā. Sic ⁊ nos oēs
corporales delectationes abūciamus. quia tūc
vel nihil vel parū peccabimus. **N**ā cupiscētia
delectationū in plura peccata inducit. **T**ertio
debet mediū attendere hoc autem facit quā ab ex-
tremis que sunt vitiosa recedit. ⁊ p. cipue quā re-
cedit ab extremo quod magis medio opponit.

sicut si quis vult ad fortitudines puenire oportet
quod magis recedat a timiditate. que magis
opponitur fortitudini quā ab audacia. **H**ec beatus
Thomas in ser. pto super librum ethicozum.

Et nota quod omnis .s. I.

virtus aliquo modo consistit in medio. sed nō
vno ⁊ eodem modo. **N**am virtus moralis cō-
sistit in medio rationis. s. in quod mediū ratio-
nis dicitur id quod ratio constituit in aliq. ma-
teria. siue circa actiones vt in iusticia. quod eti-
am dicit mediū rei. siue circa passionēs vt i. tē-
perantia ⁊ fortitudine. quod dicitur solum me-
diū rationis et non rei. **E**t pro huius decla-
ratione dicit beatus Thomas prima secūde. q.
lxxij. articulo. i. Quod virtus de sui ratione or-
dinat hominem ad bonum. **M**oralis autem
virtus proprie est perfectiua appetitiue partis
anime s. in aliquam determinatam naturam.
Mensura autem ⁊ regula appetitiui motus circa
appetibilia est ipsa ratio. **B**onum autem cuius-
libet regulati ⁊ mensurati in hoc consistit. quod cō-
formetur sue regulē et mensurē. sicut bonū in
artificiatis est. quod consequatur regulam artis.
Malum autem per consequens in hoc est. quod di-
scordat a regula et mensura sua. quod quidem
contingit dupliciter. **V**el per hoc quod superexce-
dit mensuram. vel per hoc quod deficit ab ea. si-
cut manifeste in omnibus regulatis ⁊ mensu-
ratis. ⁊ ideo patet quod bonum virtutis moralis
consistit in adaequatione ad mensuram ratio-
nis. **M**anifestum est autem. quod inter exces-
sum ⁊ defectum mediū est equalitas. siue cō-
formitas. prudentia autem quōuis sit intellectu-
alis virtus habet idem mediū quod et mora-
lis. scilicet rectitudo rationis. sed in hoc differ-
runt. quia prudentie est istud mediū vt regu-
lantis et mensurantis. virtutis autem moralis
vt regulate ⁊ mensurate ⁊ similiter excessus et
defectus. **A**liarum autem virtutum intellectu-
alium. vt scientia sapientia et intellectus. bo-
num consistit in quodam mediū per conformi-
tatem ad ipsam rem s. in quod dicit esse quod est.
et non esse quod non est. in quo ratio veri con-
sistit. **E**xcessus autem eius s. in affirmationem
falsam. per quam dicitur esse quod nō est. **D**e-
fectus s. in negationem falsam per quam dicit
nō esse quod ē. **H**es. n. ē mēsurā intellect⁹ nri. vt
bz. r. metha. **E**x eo enim quod res ē vel nō ē bz. ē ve-
ritas in opinione ⁊ rōne nra. **V**irtutes eti-
am theologice pnt dici consistere in medio. s. nō
ita pprie ⁊ p se. s. p accidēt. nā mēsurā ppria ea-
rum ⁊ regula est de⁹. fides enim nra mensura-
tur s. in vritatē diuinā. **S**pes s. in magnitudinē
potētie ei⁹. **C**haritas s. in bonitatē ei⁹. **E**t ista ē
mēsurā supercellēs oēs facultatē creatā. vñ nri
quod pōt hō tr. itū diligere vel sperare vel credere

Titulus Primus

in euz q̄rū debet. Et sic nō pōt ibi esse excessus sed q̄to plus tanto melius. S; cōsiderādo mēsurā hāri ex pte nra. videlicet s̄m q̄ agruit cōditioni nre. p̄nt cōsiderari mediuz & extrema ex parte nra. Nā in dilectione excessus si q̄s diligeret pl' primū q̄s debet. pura cōmittēdo pctm̄ p salute ipsius. Defect' cū odit vel muider et h̄mōi. In spe. defect' ē p desperationē. excessus p p̄sumptionē. In fide. vt int' arriarū h̄r. ses & arrianozū & sabellianozū v̄ nimis leuiter credere & difficiliter rōnabilia credere & dubitare. In prudētia excessus nimia sollicitudo vel nimis inuiri sensui suo. defect'. negligētia. & inconstantia. In iusticia. in distribuendo nimis dare. vel nimis parū. In liberalitate que est pars iusticie excessus ē. pdigalitas. defect'. auaritia in fortitudine nimia audacia vel intimiditas. defectus pusillanimitas. In tēp̄tā. gula. luxuria & h̄mōi. defect' insensibilitas. pura nō sumendo necessarias delectatōes. Et sic possent assignari in alijs. **¶** Multa aut' solēt occurrere h̄i impedimēta in volendo tenere in edfū. S; dicit Greg'. vii. q. i. Adversitas q̄ bonis votis id est ppositis obijct. pbatio virtutis est. nō iudiciū reprobatiōis. vnde non dimittendū. Figura habet. cū ip̄lus dei in deserto vellet ire recto itinere. nō declinando ad dexterā v̄ sinistram ad terrā pmissionis. obstiterūt reges Seon et Basan. Sed pugnātes contra eos et vincētes p̄secuti sunt iter rectum. **¶** Ad tenendum viam mediū. id est virtutum. inducunt multe auctoritates. vt illud ps. lxxiiij. Deus autē rex noster a seculo operatus est salutem in medio terre. id est creature rōnalis. per virtutem que consistit in medio vnde dicit dñs sciētis qz in medio israel ego sum. Joel. ij. & Agg. i. ij. Spiritus meus in medio v̄si. dicit dominus. Hec ē enim via p quam ibant vacce que trahentes archam domini gradiebantur vno itinere non declinantes neq; ad dexteram neq; ad sinistram. vt habetur. i. Reg. vi. c. Vnde sapiens mediuz tenere beati. Et in signum huius legitur Jo. xx. qz resuscitatus christus stetit in medio discipulorum suorum. Et Luc. ij. Inuenerunt euz in templo in medio doctorum. et in cruce in medio latronum. **¶** Que bona opent in nobis virtutes. Cap. iij.

DE operatione virtutum. **¶** Opantur enim in nobis. Et malo exclusionem. In prelio triumphationem. Et in celo p̄miationem. vñ ap̄lus ad has multas dicit ad Ro. xiiij. induamur arma luc'. respectu p̄mi dicunt' indumēta respectu sc̄di arma. respectu terrū lucis. Primo ergo virtutes excludunt' a malis. Nō dicunt' indumēta. Et habitus dicunt' idumēta q̄b' tecti excludunt' a confusio

ne nuditatis & turpitudinis. Apoc. iij. Vestimētis albis induaris. i. veris virtutib'. ne appareat confusio nuditatis tue. Vnde & Zimb. de pe. dist. ij. Sapiens nunq̄ est inanis. i. nudus. s; semper habet in se amictum prudentie. q̄ pōt dicere. iusticia vestiebat. De nāq; sunt eterne mentis velamina. que nullus p̄dit nisi volēs. h̄is expoliatis Eldam cognouit se nudum. h̄c ibi. Excludit autem virtus nō solum culpam sed & penam & tristitiam. Et culpam quidē excludit virtus. vt suum cōtrarium. Cōtraria enī simul inesse non possunt. Quelibet enī virtus habet vitium aliquod sibi directe contrarium. vt luxuria castitatem. auaritia liberalitatez & h̄mōi. Viras autem infusa excludit omnem actum peccati mortalis. quia quod h̄et sibi cōtrariat'. vt directe vt p̄ quandā consequentiā. sc̄z ratione conuersionis earum. Peccata autē venialia nō excludit virtus. Excludit secundo penam. Nam q̄uis quis habeat virtutem. oportet qz faciat sibi violentiam in opando. Hanc enī quandam penam & difficultatem in actu bono sed habita virtute. opatio s̄m vsus est delectabilis. Vnde Sapiens dicit. qz signum generalit' habitus ē delectabiliter opari. et sic excludit penam difficultatis. Penam etiam de ommissis peccatis diminuit virtus per actum suum qui nō solum est meritorius. sed etiā satisfactor'. Excludit etiam tristitiam virtus. Virtuosus enī nō cōtristatur de opere virtuosio. sed gaudet. Vnde dicit Augustinus de peni. di. iij. Si apostolus. Vnde semper toleat et de dolore gaudeat. quia sc̄z dolor de peccatis est actus virtuos'. Tristatur autem de h̄is que virtuti repugnant aliquo modo sc̄z de peccatis suis vel aliorum. vt Ezechias cum fleuit fleuit magno Esa. xxxviij. Et samuel peccata saulis. i. Reg. xv. vt alijs miseris. Moderare tamen semp ne incidat in desperationem vt iudas qui pre tristitia laqueo se suspendit. Mat. xxvij. Non sic Petrus negans. non sic Dauid de morte puili filij p̄mi Reg. xij.

Secundo operatur .s. i. in bello victoriam et defensionem. Nō dicunt' arma. Vnde ap̄stolus. Arma vestra non sunt carnalia. sed sp̄alia. ad destructionē inimicorū ad Ep̄. vi. declarat ipsa arma dicēs. Induite lorcā iusticie. In oibus sumētes scutuz fidei &c. Et galeam salutis assumite et de alijs alibi scribit. Ad hoc facit quod. habet. xiiij. q. i. nisi. Quattuor aut' sunt inter alia nitia & iacula q̄bus in p̄nti vita ab hoste inuadimur & percutimur sc̄z stulticia. iniusticia. incōstātia. & cupiditātia. Per oppositū virtuos' sūt arma q̄b' p̄tegimur et pugnam'. s. prudētia cōtra stulticiā. iusticia cōtra iniusticiam. fortitudine cōtra incōstānciam. tempe-

Capitulum Quartum

tantia contra concupiscentiam. **Hec** est sententia Hieronymi. Sed adhuc potentiora sunt arma. Scutum fidei. galea spei salutis. et gladius charitatis. qui gladius in visione figurata fuit ostensus. Iude machabeo. aureus tamen videtur ei. in hoc signo vinces. i. machabeo. Et apostolus. i. ad Cor. vi. Per arma iusticie a dextris et a sinistris. iusticia est omnis virtus. et habendo omnes virtutes has. adhuc indigemus adiutorio christi. Et hoc oportet nos cognoscere ex humilitate. et viriliter resistere. Et in hoc habemus figuram in dauid. qui bellans contra gigante goliath cum baculo et funda et lapide eum occidit primo Reg. xvij. Goliath significat diabolum qui terribilis et fortissimus est. bellando ergo contra eum. cum se tentat. telemus viri baculo crucis. ad crucifixum recurrere. Funda que est vilis est humilitas que debet adesse. cognoscendo nos miseros id est infirmos. Lapis est virilis resistencia. Exemplum in machabeo cui dixit diabolus. quod sola humilitas sua eum vincebat.

Tertio operatur in .§.II.

celo promotionem. Unde dicuntur lucis arma. non solum quia faciunt hominem luminosum interius in anima et exterius in conversatione iuxta illud. Luceat lux vestra coram hominibus. Mat. v. c. et pulchrum diversis coloribus virtutum. Humilitas enim ponit nigredinem. charitas rubredinem. sapientia aureum colorem. fortitudo virescentiam. temperantia albedinem. prudentia iacinctivum. Sed etiam dicuntur lucis arma quia producit ad lucem supernae gratie. Unde Gregorius super Iacob. omel. v. Iusti. qui usque ad finem vite proficiunt in virtute. ad perfectum diem tunc veniunt. quando ad regna celestia perducti. in ea luce quam desiderant iam minus aliquid non habebunt de peni. dist. ij. Non reuerrebantur. Et hoc dicit exponens illud Prover. iij. Iustorum semita quasi lux splendens proficit et crescit usque in perfectum diem. Et quanto quis fuerit virtuosior. tanto in patria splendidior. Stella enim differt a stella in claritate prime ad Cor. xv. B. aurem faciunt vere virtutes. non fecte per hypocrisim. que non vere lucent. Unde Gregorius de peni. dist. ij. Multi vel secundum aliam litteram citius incipit capitulum illud. Sepe homo multis occulte peccatis involuitur. et in una aliqua virtute magnus videtur. que ipsa quoque virtus in uanescens deficit. quia dum innotescit hominibus proculdubio laudatur. eiusque fauor intyphanter appetitur. Unde fit ut et ipsa virtus ante oculos dei virtus non sit. dum abscondit quod dicitur splendet et prodit quod placet. quod intelligendum videtur quando hoc fit per hypocrisim. de qua ibi loquitur Gregorius. et subdit exempla. Latet plerumque superbia et castitas innotescit. Atque id ostensa diu castitas circa finem vite prodit. quia copia

ta superbia usque in finem vite incorrecta retinetur. Ponit exemplum etiam de misericordia et patientia. et in fine capi. dicit. Idcirco autem virtutis iter non pueniri incipiant. ut eis qui pueniunt sunt. viam quam gradiantur ostendant. quorum casus utilitate non modica electorum profectibus seruit quia illorum lapsum dum conspiciunt de suo statu contremiscunt. et ruina que illos damnat istos humiliat. hec ibi.

De inequalitate receptionis virtutum. et quod sunt gradus in ipsis.

Capitulum quartum.

De inequalitate receptionis virtutum. Sciendum quod unus habet virtutes magis intense quam alter et non equaliter. Et unus et idem potest habere virtutes magis intensas et perfectas uno tempore quam alio. Et idem etiam uno et eodem tempore potest habere virtutem aliquam perfectius et plenius quam alias. non secundum habitum. sed secundum inclinationem nature et apparentiam exteriorum. per maius exercitium. Quantum ad primum quod in vno sit maior virtus quam in alio. patet propter quatuor rationes. Primo propter meliorem dispositionem. in quantum unus est melius dispositus ex naturali complexionem ad unam virtutem quam alius sicut flegmaticus est magis dispositus ex complexionem ad mansuetudinem quam colericus. Et sic potest intelligi illud Sap. viij. Sortitus sum animam bonam quantum scilicet ad inclinationem ad virtutes ex bona corporis complexionem. Secundo propter maiorem assuefactionem. in quantum unus magis assuecit ad virtutes seu magis exercitatur in bonis operibus. quam alius. Consuetudo enim dicitur quasi altera natura. Et sic ex frequenta bonorum operum magis firmatur et intenditur habitus virtutum. unde Ciprianus. Gratia spiritalis que est in baptismo equaliter a credentibus sumitur in conversatione atque actu nostro postmodum vel minuitur vel augetur. ut in euangelio dominicum semen equaliter seminatur. sed pro varietate terre assumitur. aliud in multiformem copiam vel trigesimum vel seragesimum vel censimum numeri fructum eruleranter cumulat de se. dist. iij. nec quicquam a gratia autem procedunt virtutes infuse. Tertio potest esse magis perfecte virtus in vno quam in alio. propter maiorem discretionem. in quantum unus habet perspicacius iudicium rationis quam alius. Ad quod potest induci illud de talentis Mat. xxv. Unicuique dedit secundum propriam virtutem. scilicet capacitatis ceteris paribus. Quarto propter maiorem infusionem scilicet diuine gratie. Et ista est principalior ratio. Magis enim infunditur vni de virtute quam alteri. secundum maiorem intensiorem seu perfectionem. Et hoc principaliter ex beneplacito

Titulus Primus

cto dei, fin illud **Ep̄. iij.** **U**niciq̄ data ē gra-
tia fin mensuram conationis christi. ⁊ secun-
dario fin conatum hominis ad preparandum
se ad ipsam. qui etiam conatus ex dei cono pro-
cedit. **Q**uantum ad secundum. **I**n vno et
eodem diuersis temporibus potest eē virt̄ ma-
ior ⁊ minor. **N**am gradus multiplices sunt in
virtutibus. ad quos potest quis de die in diem
proficiendo ascendere. **Q**uod diffuse declarās
Gregorius super **Eccl̄. Et** habetur de pe. dist.
ij. cum sanctam ecclesiam sic ait. **U**naqueq̄ vir-
tus quasi quibusdam gradibus augetur. **E**t sic
per incrementa meritorum ad summa perducit̄.
Alia nanq̄ sunt virtutis exordia. aliud vir-
tutis profectus aliud perfectio. **E**t hoc probat
idem **G**regorius in dicto capitulo per autorita-
tes ps̄. ubi ait. **D**eus in gradibus eius cogno-
scetur fin a'iam litteram nam nostra translatō
habet. deus in tomibus eius cognoscetur. **E**t
Job. xxxi. **P**er singulos gradus meos pronun-
ciabo illum. id est. per singula incrementa virtu-
tum que a deo accipio laudem deo tribuaz. **I**n-
ducit etiam parabolam que habetur **Mat̄. iij.**
de semine iactato in terram. quod cum ortum
fuerit primo facit herbam. deinde spicaz. demū
plenum frumentum in spica. **S**emen iactatur
in terram. cum propositum concipitur in cord̄
boni operis. per semē infuse virtutis. **Q**uod or-
tum est herba. per principium boni operis execu-
ti. **S**pica per profectum plenum frumentum p̄
perfectionem. tandem per falcem mortis colle-
ctum in horreus superne patrie reponitur. iuxta
illud. **T**riticum autem congregate in horreum
menim. **Mat̄. xij.** **V**onit enim **G**reḡ exemi-
plum de beato **P**etro qui fuit quasi herba ante
passionē conculcatus pede timoris quasi spi-
ca tempore resurrectionis. plenum frumentus
post pentheco. **D**icit etiam **Gratianus** de peni.
dist. ij. **C**haritas est aqua in si. illius ca. q̄ **N**e-
mo repente fit summus. sed a minimis quisq̄
inchoat vt ad maiora perueniat. **I**tem nota q̄
nunq̄ potest aliquis ita augeri in virtutib̄ qui
possit adhuc magis perfici. excepto christo qui
summā plenitudinē accipit q̄tū creatura ē ca-
par. **D**ñ de eo intelligit̄ illud **J**ob. primo. **N**ō
ad mensuram dat deus spiritū. i. eodem modo
tantam mensuram sicut omnibus alijs ⁊ san-
ctis ⁊ angelis sed quasi infinitam. **E**t quāto q̄s
magis pficit. minus videt̄ sibi habere quia ma-
gis cognoscit quod sibi deest ad quod pōt prin-
gere. **E**t sic intelligitur illud **Eccl̄. xvij.** **C**ū con-
sumauerit homo tunc incipiet. scz fin estimati-
onem suam. **Q**uantum ad tertium nota q̄
omnes virtutes in vno homine pro eodē tem-
pore sunt equaliter intense fin beatum **Thomā**
prima secunde. q. lvi. artic. ij. et. ij. **Q**uāuis
enim vna sit excellentior alia inter se eas com-

parando sicut charitas ē maior fide. ⁊ spe ⁊ alijs
⁊ prudentia excellentior alijs cardinalibus. tñ
fin participationem subiecti prout scilicet in-
tenduntur vel remittuntur in subiecto. omnes
virtutes huius hominis sunt equaliter equali-
tate proportionis inq̄tum equaliter crescunt pro-
portionaliter in homine. **S**icut digiti man̄ sūt
inequales fin quantitatem sed sunt equaliter
fin proportionem. cum proportionaliter augean-
tur. **U**nde et **Auḡ** in libro de trinitate dicit. q̄
quicunq̄ sunt equaliter in fortitudine. sunt eq̄-
les in fortitudine ⁊ temperantia. ⁊ sic de alijs.
Quātes vnus sanctus laudatur magis de vna
virtute q̄ de alijs. vt abraham de fide. **M**oyses
de mansuetudine. **J**ob de patientia. et sic de alijs
et de quolibet cōfessore cantatur in eccl̄ia. **N**ō
est inuentus similis illi rē. eo q̄ habuit pre-
rogatiuam alicuius virtutis. hoc ē propter excel-
lentiorē promptitudinē ad actum t̄lis vir-
tutis quod potest procedere vel ex natura. vel ex
consuetudine. vel ex grā. **E**t q̄libet auit actu vir-
tutis nō auget̄. sed vel auget̄. vel saltey dispo-
nitur ad augmētū. sicut gutta cauat lapides nō
vno ictu sed sepe cadendo. **S**imiliter pactum
malū corrumpit virtus. vel disponit̄ ad corrup-
tionem. vt per cessationem a bono opere. vel
negligenter faciendo. et tunc dicitur diminui.
Et de his habes ifra tractatu de charitate. c. i.
De connerione virtutū sic sunt catenate
adinuicem. vt vna sine altera haberi nō pōt.

Capitulum quintum.

De connerione virtu-
tum. vtrum scilicet omnes sint conca-
tenate adinuicem. vt vna nō possit ha-
beri sine altera. **A**d quod dicit beatus **Thomas**
prima secunde. q. lxx. articulo primo q̄ quāuis
ad virtutes intellectuales clarum est q̄ nō sūt
connerie adinuicem. nec etiam cum alijs vtu-
tibus. **E**t ratio est. **Q**uia sūt circa diuersas ma-
terias adinuicem non ordinatas. et ideo nō in-
uenitur in eis connerio. **Q**uod patet ex hoc. q̄
habens scientiam non habet sapientiam. ⁊ ha-
bens vnam scientiam non habet aliam. et ha-
bens artem non habet scientiam. et habens ar-
tem vel scientiam nō habet virtutes morales
nec theologicas. **Q**uantum autem ad cardina-
les virtutes concatenate quidem sunt. fin
suum esse perfectum. **N**am vt dicit idem vbi
supra virtus moralis potest accipi dupliciter.
Vno modo imperfecta. **A**lio modo perfecta. **E**t
imperfecta quidem nihil aliud est. q̄ inclinatio
quedam ad faciendum aliquod opus de gene-
re bonorū. siue talis inclinatio insit nobis a na-
tura. siue ex assuetudine operum. **E**t hoc mō vir-
tutes morales non sunt connerie. **V**idem̄ enī
aliquem promptum ex complexione corporis vt

Capitulum sextum

assuetudine ad opa liberalitatis q̄ tamē non est promptus ad opa castitatis. Perfecta autē virtus moralis est habitus inclinans ad op̄ bonū bñ agendū. Et s̄m hanc acceptiōnē. s̄m virtutes cardinales omnes connere. Et hoc ē qđ dicit Greg⁹. xxiij. moralium. q̄mna virtus sine alijs. aut omnino nulla est. aut imperfecta est. h̄mōi. connexiōnis ratio est s̄m philosophus quia nulla virtus moralis potest sine prudentia haberi. eo q̄ p̄p̄iū virtutis moralis sit facere electionē rectā. cū sit habitus electiv⁹. Ad rectā autē electionē nō sufficit inclinatio in debitum finem. qđ est directe p̄ habitū virtutis moralis. sed etiā q̄ aliquis directe eligat ea que sunt ad finem. qđ sit p̄ prudentiā. q̄ est cōsiliativa. iudicativa. et preceptiva. de his q̄ s̄m ad finē. Similiter prudentia haberi nō potest nisi habeant cetera virtutes morales. cū prudentia sit recta ratio agibilium. que sicut ex principijs procedit ex similibus agibilium ad quos aliquis recte se habet p̄ virtutes morales. Et sic patet eas esse cōnexas. **V**irtutes tamē ille que nō p̄ficiunt hominē s̄m cōmunē statū. id est q̄m ad ea que cōmuniter in omni vita hominum occurrūt agenda. sed p̄ficiūt s̄m eminentem statū. vt magnificētia magnanimitas virginitas. in q̄m acquisite nō sunt cōnere cū moralibus s̄m habitū sed s̄m propinquā potentia. quia sc̄z de facili ab habentib⁹ ipsas morales p̄ exercitiū acquiri possunt. Nō solū autē sunt connere ad inuicem cardinales. sed etiā si sint infuse sunt cōnere cū theologicas et cum donis. Reg⁹. n. p̄fecte sunt ipse cardinales p̄fectione. s̄. ducente in vltimū finē. nisi fuerint cū fide. spe. et charitate. Et cum dicit p̄sp. q̄ ois virt⁹ p̄ charitatē pōt esse cōmunis bonis et malis. loquit⁹ de virtute imperfecta. vt sunt acquisite siue infuse. Acquisite enī nō sunt cōnere cū theologicas. **Q**uantū autē ad virtutes theologicas sciendū. q̄ sunt cōnere ad inuicē s̄m sui esse p̄fectū. Nā s̄m imperfectū esse et i forme. p̄t esse fides et spes sine charitate. sed actus earū nō sunt p̄fecti. nec meritorij. Charitas autē sine fide et spe esse nō pōt. Sed cū fides et spes sunt formate p̄ gratiā sunt cōnere ad inuicē sunt connere theologice cardinalibus infusis. Cū enī in lege diuina dent̄ p̄cepta de actibus cardinalium et christ⁹ dicat. Ioan. xiiij. Si diligitis me mandata mea seruate. qui habet charitatē implet illa mādara que dant̄ de actibus illarū virtutū. **S**unt etiā connere cū donis spiritus sancti. q̄ enī habet charitatē habet spiritū sanctū. Dñs dicit ad Roma. v. Charitas dei diffusa est in cordibus vestris p̄ spm̄ sanctū qui datus est nobis. Qui habet spiritū sanctū habet et dona eius. **Q**uantū hō ad dona sciendū s̄m beati Thomā prima. ij. q.

lxvij. q̄ sunt connere ad inuicē. ita q̄ vnū sine alio haberi nō pōt. Dñs Greg⁹ in. ij. moralium dicit signari ip̄ta p̄ septē filios Job quorum quilibet faciebat cōmunū alijs in die suo q̄ dona ipsa reficiunt se inuicē. et hōies in q̄ sunt delectant. nō vnū sine altero. Sunt etiā cōnexa cū virtutib⁹. q̄ cōnectunt in charitate. ita q̄ qui habet charitatē habet dona. et cōuerso virtutes cardinales. que p̄fecte sine charitate haberi non possunt.

De duratione virtutū Capitulum sextum.

De duratione virtutum. vtrū durent post hanc vitā. Et qđ dicit beatus Thomas. prima sc̄be questio. lxvij. articulo sc̄do. q̄ virtutes intellectuales durant q̄m ad id qđ est formale in eis nō q̄m ad id qđ est materiale. Est autē forma in eis species intelligibilis cognitō. que remanet in intellectu possibili post actū intelligendi. quib⁹ mediantib⁹ homo intelligit. **M**ateriale hō in eis sunt fantasinata. ad que fantasinata aspiciendo. homo intelligit in hac vita. applicando ea ad sp̄s intelligibiles he corrumpunt corrupto corpe. quia potentie sensitive. s̄. fantasia et memoria sunt affixe organis corpis. et sic intelligit illō apli. **S**cientia destruitur. s̄. q̄m ad id qđ est materiale. q̄ nec fantasinata remanebūt. corrupto corpe. nec erit vsus scientie p̄ cōuersionem ad fantasinata. **V**irtutes autē morales s̄m remanebūt. q̄m ad id qđ est formale in eis. Et hoc ē ordo rationis. sed nō q̄m ad id qđ est materiale. et hoc est moderare passiones appetitus inclinatis ad illicita. vel exercere cōmutaciones et distribuciones. quo ad iusticiā. que in alia vita non sunt. Dñs Aug⁹ dicit in. xiiij. de tri. q̄ prudentia ibi erit sine vilo piculo erroris. fortitudo sine molestia malorū etc. Sed prudentie erit nullum bonū deo preponere vel equare. Fortitudinis firmissime coherere. temperantie. nullo nōrio delectari. iusticie subditū eē dō. **Q**uantū ad virtutes theologicas. Charitas sola remanet. quia nō importat in sui ratione imperfectionem sed fides et spes importat in sui ratione imperfectionē. q̄ fides est credere qđ nō videtur. spes sperare qđ nō habet. Ibi autē tollit̄ omnis imperfectio. et clare videtur et perfecte possidetur. **Q**uantū ad dona remanent quā dē q̄m ad essentiam. vt dicit Ambro. et magister in. ij. sententiarum. non autem q̄m ad materiam circa quā operant̄ etiam si habēt nūc opationē circa aliquā materiam quā nō habebunt in patria. b. Tho.

Titulus secundus de prou